

Kulturdepartementet
Ku.remissvar@regeringskansliet.se

Ku2019/0050/KO

Yttrande över förslaget till Nationell biblioteksstrategi

Inledning

Gotlands kommun har blivit utvald som remissinstans för att lämna synpunkter på förslaget till Nationell biblioteksstrategi. Eftersom vi både är en region och en kommun och de primärkommunala verksamheterna är integrerade i de regionala ges svaret samlat utifrån de båda perspektiven som kommunal huvudman för biblioteksverksamheten samt regional huvudman för länsbiblioteket inom kultursamverkansmodellen.

Gotlands huvudbibliotek är det integrerade Almedalsbiblioteket med två huvudmän; Region Gotland och Uppsala universitetsbibliotek. Här finns också nio folkbiblioteksfilialer samt en bokbuss. Gotlands länsbibliotek ingår i kultursamverkansmodellen men ligger organisatoriskt under samma avdelning som folkbiblioteken. På Gotland finns skolbiblioteksverksamhet i varierande omfattning på alla grundskolor, ett gymnasiebibliotek, ett bibliotek för vuxenutbildningen, ett folkhögskolebibliotek samt ett medicinskt fackbibliotek. För att få underlag till detta yttrande har samtal förts med den regionala biblioteksverksamheten, folkbibliotekscheferna och utvecklingsavdelningen inom utbildnings- och arbetslivsförvaltningen.

Allmänna synpunkter på strategin

Strategin beskriver biblioteken som en självständig kraft i det demokratiska samhällsbygget, en femte statsmakt. Biblioteken ger den enskilde kraft och möjlighet att verka i samhället. Biblioteken är samhällets öppna rum för bildning, upplevelser och samtal och är en av de mest betrodda samhällsinstitutionerna.

Den gotländska folkbiblioteksverksamheten håller god kvalitet och får goda omdömen i brukarundersökningar. Trots en allmän nedgång i antal lån ligger Gotland bra till nationellt. Antalet fysiska besök på biblioteken har ökat och siffrorna för öppettider, antal böcker och fysiska besök per invånare ligger bland de högsta i landet. Biblioteken på Gotland bidrar med sitt utbud och verksamheter till social inkludering och långsiktig demokratiutveckling. Region Gotland står dock inför höga kostnadsnivåer i vissa verksamheter som måste

kompen­seras genom hushållning och besparingar inom alla regionens verksamheter. De offentligt finansierade biblioteken kommer inte att kunna undantas från kommande spar­beting. De flesta kommuner och regioner i Sverige befinner sig i liknande ekonomisk situation vilket inte heller väntas för­bättras med den kommande befolkningsutvecklingen.

Det färdiga strategiförslaget fokuserar bl a på nationella stödinsatser och en gemensam nationell infrastruktur för digitala tjänster, medieförsörjning och kompetensutveckling vilket är värdefullt för bibliotekssektorn inte minst här på Gotland. Vårt ö-läge utan nära angränsande kommuner gör det extra viktigt med utvecklade mediesamarbeten och nationella stödstrukturer. En förstärkning och en strategisk användning av gemensamma resurser gör att bibliotekens användare runt om i landet gynnas på ett likvärdigt sätt. Det skrivs tydligt i strategin att de nationella insatserna ska verka stödjande, inte styrande för de kommunala huvudmännen vilket är positivt. De nationella stödinsatserna och infrastrukturella satsningarna måste därför planeras och utvecklas i nära samverkan mellan de statliga, regionala och kommunala huvudmännen samt med olika brukargrupper. Här krävs noga planering och gemensamt definierad roll- och ansvarsfördelning för att insatserna i strategin verkligen ska fungera stödjande för de lokala biblioteken i deras varierade kontexter.

Vi håller med om att ”biblioteken ska vara en del av hela samhällets digitaliseringsstrategi och en del av de centrala samhällsinsatser som leder till förflyttningen till ett nytt informations- och kunskapssamhälle”. Ett av bibliotekens viktigaste uppdrag är att motverka digitalt utanförskap, men det finns också förväntningar på att biblioteken ska guida allmänheten i t ex företags och myndigheters digitala tjänster. Här behövs diskussioner kring vilka förväntningar som kan ställas på biblioteken utan ekonomisk förstärkning.

Läsning, litteratur och läsfrämjande ges en mindre plats i strategin trots att minskad läskunnighet och läsförståelse skapar stora klyftor i samhället. Läskunnighet är en förutsättning för delaktighet i samhället och sjunkande läskunnighet är ett hot mot demokratin. Därför behövs läsfrämjande insatser gentemot många olika målgrupper, bland både barn, unga och vuxna. Vi anser att de förslag som Läsdelegationen formulerat i sitt betänkande *Barn och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället* (SOU 2018:57) bör lyftas fram i färdiga strategiförslaget.

Synpunkter på de sex reformförslagen

Förslaget innefattar också sex reformområden med konkreta förbättringar som föreslås finansieras av staten med 250 miljoner kr/år. Just den summan har under en treårsperiod finansierat kulturdepartementets satsning Stärkta bibliotek vilket lett till biblioteksutveckling samt ökad användning och förbättring av folkbiblioteksverksamhet runt om i landet. Region Gotland ställer sig frågande till huruvida det är dessa medel som strategin vill föra över till sina sex reformförslag. Vi ser hellre att dessa medel fortsätter att vara direkt sökbara för kommunala huvudmän för likvärdig lokal biblioteksverksamhet och utveckling. Gotland har sökt och fått projektmedel för Stärkta bibliotek där vi fokuserar på att göra folkbiblioteken angelägna och tillgängliga för fler, bl a genom analyser

av vilka som använder och inte använder bibliotek samt insatser och uppsökande arbete för att undersöka behov, förbättra kommunikationen och anpassa verksamheterna. En av bibliotekens största utmaningar ligger just i att nå fler och detta kräver stora insatser och resurser från de lokala biblioteken.

Stärkta skolbibliotek

Strategin föreslår ett nationellt kunskapscenter för skolbiblioteksfrågor med kompetensutvecklingsinsatser till alla personalgrupper som har kontakt med skolbiblioteksområdet samt en stärkt e-medieförsörjning med statligt stöd. Detta kommer inte påverka standarden på skolbibliotek nämnvärt då det på de flesta skolorna saknar resurser till att bemanna skolbiblioteken. Fortbildning till en grupp som nästan inte har tid att vara i skolbiblioteket kan tolkas som ytterligare en börda istället för hjälp. Vill man få en förändring och förbättring gällande skolbibliotekens verksamhet måste direkt penningstöd till personal eller ändrade krav på skollagens skrivningar gällande skolbibliotek komma till stånd. Idag är det endast de större skolorna som har resurser till att ha personalbemanning i skolbiblioteken och det är ju oftast de skolorna som också har störst möjlighet att utnyttja de befintliga folkbiblioteken. Många skolor har varken resurser till att bemanna skolbiblioteken eller möjlighet att nyttja folkbibliotekens utbud. Undantag är den bokbuss som en gång/månad besöker de små skolorna.

Stärkta bibliotek för nationella minoriteter och urfolk

Förslag att biblioteken för de nationella minoriteterna får resurser för sina språkområden och nationella uppdrag för konsultation, medieförsörjning och distribution till övrig bibliotekssektor. En bra insats som kommer att underlätta försörjning av media på nationella minoritetsspråk på de lokala biblioteken.

Stärkt mångspråkig biblioteksverksamhet

Förslag på ökad kompetensutveckling för bibliotekspersonal inom folk- och skolbibliotek samt samlad stärkt medieförsörjning för personer med annat modersmål än svenska. Detta kommer att göra stor nytta på de lokala biblioteken men det är viktigt att komma ihåg att mångspråkig biblioteksverksamhet kräver uppsökande insatser för att nå ut till målgruppen vilket är mycket resurskrävande.

Stärkta nationella digitala bibliotekstjänster

Förslag på en ny digital biblioteksplattform för olika målgrupper samt massiv digitalisering av tryckt material och andra medier. En nationell digital struktur med nationellt upphandlat och finansierat innehåll skulle frigöra resurser och tid för många bibliotek. När det gäller e-bokshantering instämmer vi i att biblioteken måste kunna beräkna sina kostnader och bryta beroendet av en enda leverantör på marknaden. Redan existerande digitala tjänster för barn bör få permanent statlig finansiering. Bra med likvärdig medietillgång i hela landet. Viktigt att dessa tas fram i nära samverkan och dialog med biblioteken, dess brukare och ickebrukare och att kraft läggs på att plattformarna är tillgängliga, intressanta och angelägna för alla.

Stärkt nationell biblioteksmyndighet

Förslag att Kungliga biblioteket får uppdraget att stödja hela biblioteksväsendet med nationella digitala tjänster, juridik, metadata, kompetens, utveckling, forskningsstöd, anslagsförmedling m m. Bra förslag, men det måste inte nödvändigtvis vara Kungliga biblioteket som får detta ansvar. Bättre med en ny myndighet med öppna kanaler och nära samarbete och dialog med alla bibliotekssektorer och angränsande myndigheter.

Stärkt nationell struktur för kompetensutveckling inom biblioteksväsendet

Förslag att inrätta ett Bibliotekens oberoende fortbildningsinstitut enligt modell från andra yrkesgrupper. Vi välkomnar en gemensam nationell struktur för kompetensutveckling som utvecklas i nära samarbete med forsknings- och utbildningsinstitutionerna samt med de regionala biblioteksverksamheterna som har kunskap om lokala förutsättningar och behov. Det är viktigt med nära samarbeten mellan praktisk biblioteksverksamhet och relaterad forskning. På Gotland ser vi också att det behövs fler insatser för att fler ska känna sig välkomna på biblioteken och för att vi ska kunna rekrytera mer mångfald, t ex yrkesutbildning för flerspråkiga biblioteksassistenter och att rekryteringen till de biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningarna breddas.

Regionstyrelsen

Eva Nypelius
Regionstyrelsens ordförande

Marica Gardell
tf regiondirektör